

Διεπιστημονικό Σεμινάριο «Νίκος Οικονομίδης»

Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΤΣΑ ΜΑΝΙΑΤΗ-ΚΟΚΚΙΝΗ και **ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΟΠΙΣΗ-ΒΕΡΤΗ**

σε συνεργασία με τον **ΣΤΥΛΙΑΝΟ ΛΑΜΠΑΚΗ**

Εαρινό εξάμηνο / Summer Semester

Θέμα: Νησιά του Αιγαίου από τα μέσα του 10ου έως τα μέσα του 15ου αι. Εσωστρέφεια και εξωστρέφεια, βυζαντινή παράδοση και νέες επιδράσεις.

Subject: Aegean Islands from mid-10th to mid-15th c. Introversion and extroversion, byzantine tradition and new influences.

Περίληψη: Πολλά από τα διάσπαρτα στο Αιγαίο πέλαγος νησιά, μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης, εμφανίζονται στις βυζαντινές και μεταγενέστερες πηγές ως τμήμα της ανατολικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και αργότερα του λατινοκρατούμενου χώρου ή της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η σημασία τους στο πλαίσιο της διοικητικής οργάνωσης και της αμυντικής πολιτικής, της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, καθώς και της πνευματικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας, μεταβάλλεται αναλόγως των συγκυριών και της γενικότερης πολιτικής του βυζαντινού κράτους και των επόμενων κυριάρχων.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίοδος μετά τα μέσα του 10ου αι. και την ανάκτηση της Κρήτης, το 961, έως τα μέσα του 15ου αι., κατά την οποία παρακολουθούμε τις εξελίξεις στον χώρο του νησιωτικού Αιγαίου σε σχέση και με τον περιβάλλοντα ηπειρωτικό χώρο από την Μ. Ασία και την Μακεδονία έως την Πελοπόννησο. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα, κάποια νησιά ακμάζουν ιδιαίτερος, άλλα σχεδόν ερημώνονται, ενώ τα περισσότερα υφίστανται τις επιπτώσεις από καταλυτικά γεγονότα, όπως η Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204. Έτσι, η ιστορική πορεία των νησιών αυτών διαφοροποιείται, ιδιαίτερος όσον αφορά την λήξη της βυζαντινής περιόδου και την έναρξη της μεταβυζαντινής, όταν σταδιακά εντάσσονται στην δυτική ή στην οθωμανική κυριαρχία.

Το γενικότερο αυτό θεματικό πλαίσιο και οι κυριότερες παράμετροι θα αποτελέσουν αντικείμενο του σεμιναρίου και των εισηγήσεων. Ειδικότερα, θα συζητηθούν -- με επίκεντρο τον συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο -- οι σχέσεις μεταξύ του βυζαντινού κράτους (των τελευταίων Μακεδόνων, των Κομνηνών, των Αγγέλων, των Λασκαριδών και των Παλαιολόγων) με τους επίδοξους διεκδικητές και τους κυριάρχους του

«βυζαντινού χώρου» από Δύση και Ανατολή, καθώς και τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα, η νόμιμη ή παράνομη ναυσιπλοΐα και η εμπορική δραστηριότητα, εξελίξεις των θεσμών, θρησκευτικά ζητήματα και η λογοτεχνική παραγωγή.

Στο τομέα της τέχνης θα μελετηθούν μνημεία που αντικατοπτρίζουν τις ιστορικές και κοινωνικές εξελίξεις, τις καταλυτικές αλλαγές στις εκάστοτε κυρίαρχες δυνάμεις, τις γεωπολιτικές μετατοπίσεις και τις μετακινήσεις των πληθυσμών, αλλά και τις θρησκευτικές διαμάχες και τις πνευματικές ανησυχίες. Ενδεικτικά παραδείγματα θα αναζητηθούν στη Χίο με το αυτοκρατορικό καθίδρυμα της Νέας Μονής, στην Πάτμο με τη μονή του Αγίου Ιωάννου Θεολόγου, στη Ρόδο και τα μικρότερα νησιά της Δωδεκανήσου, στη Νάξο με τα πολυάριθμα μνημεία της, στην Άνδρο, στην Εύβοια και βεβαίως στην Κρήτη, με την πλούσια καλλιτεχνική της παραγωγή.

Summary: Many of the islands scattered throughout the Aegean sea, be it small or large, appear in byzantine and later sources as part of the Eastern Roman empire at first, and of the Western-dominated area or the Ottoman empire later. Their importance for administrative organization, defensive policy, socioeconomic life, as well as cultural and artistic activity, changes depending on circumstances and general policy of the Byzantine state and its subsequent rulers.

The period after mid-10th c. and repossession of Crete in 961 until mid-15th c., during which one can see the developments in the area of the Aegean islands in relation to the mainland regions surrounding them from Asia Minor and Macedonia to the Peloponnese, is particularly interesting. During that period, some islands flourish particularly whereas others lose almost their entire population; moreover, most of them experience effects deriving from decisive events such as the Sack of Constantinople in 1204. Thus, the historical course of these islands varies, especially in relation to the end of the byzantine era and the beginning of the post-byzantine era, when they gradually fall under western or ottoman authority.

This general theme and its most important parameters will be the object of the seminar and lectures. More specifically, there will be a discussion – focusing on the aforementioned geographical region – on the relations between the Byzantine state (of the last Macedonian rulers, the Komnenoi, the Angeloi, the Laskarids and the Palaiologoi) with the aspiring eastern and western contenders and rulers of the “Byzantine region”, as well as the social and economical circumstances, the legal or illegal navigation and commercial activity, developments of institutions, religious matters and literary production.

In art, there will be an analysis of monuments mirroring historical and social developments, decisive changes in dominating powers, geo-political transpositions and movements of people, as well as religious conflicts and

intellectual interests. Representative examples include: Chios, with the imperial foundation of the Nea Moni; Patmos, with the Monastery of Saint John the Evangelist; Rhodes and the smaller islands of the Dodecanese; Naxos, with an abundance of monuments; Andros; Euboia; and of course Crete, with its rich artistic production.

Ενδεικτική βιβλιογραφία / Select bibliography

- Μυρτάλη Αχειμάστου-Ποταμιάνου, *Άγιος Γεώργιος ο Διασορίτης της Νάξου. Οι τοιχογραφίες του 11ου αιώνα*, Αθήνα 2016.
- Η Βυζαντινή Άνδρος (4ος-12ος αιώνας). Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης, Αθήνα, 20 Μαρτίου 2015*, Γ. Πάλλης (επιστ. επιμ.), [Ανδριακά Χρονικά - 43, Καίρειος Βιβλιοθήκη] Άνδρος 2016.
- Μ. Χατζηδάκης κ.ά., *Νάξος*, Αθήνα 1989.
- Διεθνές Συμπόσιο. Ι. Μονή Αγ. Ιωάννου του Θεολόγου, 900 χρόνια ιστορικής μαρτυρίας, 1088-1988 (Πάτμος, 22-24 Σεπτεμβρίου 1988)*, Πρακτικά, [Διπτύχων Παράφυλλα, 2] Αθήνα 1989.
- J. Koder, *Aigaion Pelagos (Die nördliche Agäis)*, [Tabula Imperii Byzantini 10.B.] Unter Mitarbeit von Peter Soustal und Alice Koder, Wien 1998.
- Κρήτη. Ιστορία και Πολιτισμός*, Ν.Μ. Παναγιωτάκης (επιστ. επιμ.), τόμος δεύτερος, Κρήτη 1988.
- Elisabeth Malamut, *Les Iles de l'empire byzantin VIIIe - XIIIe siècles*, I-II, [Byzantina Sorbonensia, 8] Paris 1988.
- Ντούλα Μουρίκη, *Τα ψηφιδωτά της Νέας Μονής Χίου*, τόμ. 1-2, Αθήνα 1985.
- Ν. Οικονομίδης, *Η Εγγραμματώσυνη των Κρητικών γύρω στο 1200, Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Ρέθυμνο 1995, 593-598.
- Οι Θησαυροί της Μονής Πάτμου*, Α. Κομίνης (γεν. εποπτεία), Αθήνα 1988.
- D. Tsougarakis, *Byzantine Crete. From the 5th Century to the Venetian Conquest*, [Historical Monographs, 4] Athens 1988.